

Համարը
Տիպը Խարտիա
Սկզբնաղբյուրը ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.11.26/6(14)
Ընդունող մարմինը Հայաստանի Հանրապետություն
Ստորագրող մարմինը
Վավերացնող մարմինը
Ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվը 01.03.2004

Տեսակը Հիմնական
Գարգավիճակը Գործում է
Ընդունման վայրը Ստրասբուրգ
Ընդունման ամսաթիվը 03.05.1996
Ստորագրման ամսաթիվը 03.05.1996
Վավերացման ամսաթիվը
Ուժը կորցնելու ամսաթիվը

ՎԵՐԱՆԱՅՎԱԾ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱ

ՎԵՐԱՆԱՅՎԱԾ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ

Ս Ո Ց Ի Ա Լ Ա Կ Ա Ն Խ Ա Ր Տ Ի Ա

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Ներքոստորագրյալ Կառավարությունները, հանդիսանալով Եվրոպայի խորհրդի անդամներ, համարելով, որ Եվրոպայի խորհրդի նպատակն է հասնել առավել սերտ միասնության իր անդամների միջև ընդհանուր ժգաղափարների և սկզբունքների պահպանման ու իրագործման, ինչպես նաև իրենց տնտեսական ու սոցիալական զարգացման մասնավորապես, մարդու իրավունքների արմատական պաշտպանության և ազատության ամրապնդման միջոցով, համարելով, որ 1950թ. նոյեմբերի 4-ին Հռոմում ստորագրված՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պահպանման և նրա Արձանագրություններում Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները համաձայնեցին ապահովել իր նշված քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքները և ազատությունները, համարելով, որ 1961 թվականի հոկտեմբերի 18-ին Թուրինում ստորագրման համար բացված Եվրոպական սոցիալական Արձանագրություններում Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները համաձայնեցին ապահովել իրենց բնակչության համ իրավունքները՝ նրանց կենսամակարդակը և սոցիալական բարեկեցությունը բարելավելու նպատակով, հիշեցնելով, որ 1990 թ. նոյեմբերի 5-ին Հռոմում կայացած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ Նախարարների խորհրդա իրավունքների անբաժանելի բնույթի պահպանման անհրաժեշտությունը լինեն դրանք քաղաքացիական, քաղաքական, տնտ մշակութային, մի կողմից, և Եվրոպական սոցիալական խարտիային նոր խթան հաղորդելու համար՝ մյուս կողմից, որոշելով, որ համաձայն 1991թ. հոկտեմբերի 21-ին և 22-ին Թուրինում կայացած Նախարարների խորհրդաժողովի որոշու հարմարեցնել Խարտիայի հիմնական բովանդակությունը՝ նպատակ ունենալով, մասնավորապես, հաշվի առնել հիմնարար ս որոնք տեղի են ունեցել տեքստը ընդունելուց հետո, գիտակցելով Եվրոպական սոցիալական խարտիայի փոխարեն մշակված Վերանայված խարտիայում Խարտիայի և 198 կողմից երաշխավորված իրավունքների ներառումը, ինչպես նաև նոր իրավունքներ լրացնելու կարևորությունը,

համաձայնեցին ներքոհիշյալի մասին.

Մ Ա Ս Ի

Կողմերը ընդունում են, որպես իրենց քաղաքականության նպատակ, որը պետք է ձեռք բերվի բոլոր համապատասխան ս այն պայմանները ձեռք բերելը, որոնք կնպաստեն հետևյալ իրավունքների և սկզբունքների արդյունավետ իրականացմանը՝

1. յուրաքանչյուր ոք վաստակելու հնարավորություն կունենա իր կողմից ազատորեն ընտրված ցանկացած աշխատանքով
2. բոլոր աշխատողները ունեն աշխատանքի արդար պայմանների իրավունք,
3. բոլոր աշխատողները ունեն անվտանգ և առողջարար աշխատանքային պայմանների իրավունք,
4. բոլոր աշխատողները ունեն արդար վարձատրության իրավունք, որը բավարար կլինի նրանց և նրանց ընտանիքների պ
5. բոլոր աշխատողները և գործատուները ազգային կամ միջազգային կազմակերպություններում ազատ մասնակցելու իր

սոցիալական շահերը պաշտպանելու նպատակով,

- 6. բոլոր աշխատողները և գործատուները ունեն համատեղ գործարքներ կնքելու իրավունք,
- 7. երեխաները և երիտասարդները հատուկ պաշտպանվածության իրավունք ունեն իրենց սպառնացող ֆիզիկական և հոգ
- 8. աշխատող կանայք մայրության դեպքում հատուկ պաշտպանվածության իրավունք ունեն,
- 9. յուրաքանչյուր ոք մասնագիտական ուղղվածության համար համապատասխան հնարավորությունների իրավունք ունի

ընդունակությունները բավարարող որևէ աշխատանք ընտրելու համար,

- 10. յուրաքանչյուր ոք մասնագիտական ուսուցման համար համապատասխան հնարավորությունների իրավունք ունի,
- 11. յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի օգտվելու այն բոլոր միջոցներից, որոնք նրան հնարավորություն կտան հասնելու առ

հնարավոր աստիճանի,

- 12. բոլոր աշխատողները և նրանց խնամառուները սոցիալական պաշտպանվածության իրավունք ունեն,
- 13. համապատասխան միջոցներ չունեցող յուրաքանչյուր ոք սոցիալական և բժշկական օգնություն ստանալու իրավունք
- 14. յուրաքանչյուր ոք սոցիալական բարեկեցության ծառայություններից օգտվելու իրավունք ունի,
- 15. անաշխատունակ անձինք ունեն անկախ ապրելու, սոցիալական ինտեգրման և հասարակության կյանքին մասնակցել
- 16. ընտանիքը, որպես հասարակության հիմնական միավոր, իր ամբողջական զարգացումը ապահովելու նպատակով ուն
- իրավական և տնտեսական պաշտպանվածության իրավունք,
- 17. երեխաները և երիտասարդները համապատասխան սոցիալական, իրավական և տնտեսական պաշտպանվածության
- 18. յուրաքանչյուր Կողմի քաղաքացիները իրավունք ունեն ցանկացած այլ Կողմի տարածքում ներգրավվելու եկամտաբե
- քաղաքացիների հետ հավասար հիմքերով՝ հիմնավոր տնտեսական կամ սոցիալական պատճառներից թելադրվող սահմանա
- 19. կողմերից մեկի քաղաքացիներ հանդիսացող միգրանտ աշխատողները և նրանց ընտանիքները ցանկացած այլ Կողմ

և աջակցության իրավունք ունեն,

- 20. բոլոր աշխատողները զբաղվածության և աշխատանքի հարցերում ունեն հավասար հնարավորությունների և հավասար
- առավելակալ խտրականության,
- 21. աշխատողները իրավունք ունեն իրենց ձեռնարկության շրջանակներում տեղեկացված և խորհրդակցված լինելու,
- 22. աշխատողները իրենց ձեռնարկությունում իրավունք ունեն մասնակցելու աշխատանքային պայմանների և աշխատա

բարելավման ընթացքին,

- 23. յուրաքանչյուր տարեց անձ ունի սոցիալական պաշտպանվածության իրավունք,
- 24. բոլոր աշխատողները աշխատանքի դադարեցման դեպքում ունեն պաշտպանվածության իրավունք,
- 25. բոլոր աշխատողները իրենց գործատուի անվճարունակության դեպքում ունեն իրենց պահանջների/հայցերի պաշտպ
- 26. բոլոր աշխատողները աշխատանքի ժամանակ ունեն արժանապատիվ վերաբերմունքի իրավունք,
- 27. ընտանեկան պարտականություններ ունեցող, ամուսնացող կամ ամուսնանալու ցանկություն ունեցող բոլոր աշխատ
- իրավունքը առանց խտրականության սուբյեկտ դառնալու և, որքան հնարավոր է, առանց աշխատանքի և ընտանեկան պարս
- 28. ձեռնարկություններում աշխատողների ներկայացուցիչները պաշտպանվածության իրավունք ունեն իրենց դեմ ուղղվ
- նրանց պետք է տրամադրվեն համապատասխան հնարավորություններ իրենց գործառնությունների կատարման համար,
- 29. բոլոր աշխատողները իրավունք ունեն ստանալու տեղեկություններ և խորհուրդ աշխատանքից կոլեկտիվ աշխատա

ստանալ,

- 30. յուրաքանչյուր ոք աղքատությունից և սոցիալական անարդարությունից պաշտպանվածության իրավունք ունի,
- 31. յուրաքանչյուր ոք ունի բնակարանի իրավունք:

Մ Ա Մ 2

3-րդ Մասի համաձայն՝ Կողմերը հանձն են առնում իրենց պարտավորված համարել հետևյալ հոդվածներում և կետերում

Հոդված 1. Աշխատանքի իրավունքը

Աշխատանքի իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝

- 1. ընդունել, որպես իրենց հիմնական նպատակներից և պարտականություններից մեկը, աշխատանքի հնարավորին չափ նվաճումը և պահպանումը՝ նպատակ ունենալով լիակատար զբաղվածություն ձեռք բերելը,
- 2. պաշտպանել արդյունավետ կերպով իր ապրուստը վստահելու աշխատողի իրավունքը նրա կողմից ազատորեն ընտր
- 3. ստեղծել կամ պահպանել աշխատանքի ազատ տեղավորման ծառայություններ բոլոր աշխատողների համար,
- 4. օժանդակել կամ ապահովել համապատասխան մասնագիտական ուղղվածություն, ուսուցում և վերականգնում:

Հոդված 2. Աշխատանքի արդար պայմանների իրավունքը

- Աշխատանքի արդար պայմանների իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝
1. օրական և շաբաթական աշխատանքային ժամերի բանական տևողությունը ապահովելու համար աշխատանքային շաբաթը կրճատվի այն չափով, որը թույլատրվում է արտադրական աճով և այլ համապատասխան գործոններով,
  2. ապահովել վճարովի ոչ աշխատանքային օրեր,
  3. ապահովել տարեկան նվազագույնը չորսշաբաթյա վճարովի արձակուրդ,
  4. վերացնել վտանգները հատկապես անառողջ և վտանգավոր աշխատանքներում, իսկ որտեղ դեռևս հնարավոր չէ, վերացնել վտանգները, ապահովել աշխատանքային ժամերի կրճատում կամ սահմանել լրացուցիչ վճարովի արձակուրդներ այդ աշխատանքային համար,
  5. տրամադրել շաբաթական հանգիստ, որը հնարավորին չափով պետք է համընկնի համապատասխան երկրում կամ տնտեսությունում որպես հանգստի օր ճանաչված օրվա հետ,
  6. ապահովել, որ աշխատողները հնարավորին չափ արագ և, ցանկացած դեպքում, իրենց աշխատանքի անցնելուց հետո տեղեկացված լինեն պայմանագրի կարևոր սահմանափակումների կամ աշխատանքային հարաբերության վերաբերյալ,
  7. ապահովել, որ գիշերային ժամերին աշխատողները օգտվեն իրենց գործի հատուկ բնույթի համար տրվող միջոցներից:

Հոդված 3. Անվտանգ և առողջության համար անվնաս աշխատանքային պայմանների իրավունքը

Անվտանգ և առողջության համար անվնաս աշխատանքային պայմանների իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով գործատուների և աշխատողների կազմակերպությունների հետ, պարտավորվում են՝

1. ձևակերպել, իրականացնել և պարբերաբար վերանայել աշխատանքային անվտանգությանը, աշխատանքային առողջ միջավայրին վերաբերող առանձնահատուկ ազգային քաղաքականությունը: Այդ քաղաքականության առաջնային նպատակը անվտանգության ու առողջության բարելավումը և աշխատանքի ընթացքում ծագող, դրա հետ կապված կամ տեղի ունեցող և հնարավորության կանխումը՝ մասնավորապես նվազեցնելով աշխատանքային միջավայրին հատուկ վտանգների պատճառով:
2. թողարկել անվտանգության և առողջության պահպանման կանոնակարգեր,
3. ապահովել այդ կանոնակարգերի կիրարկումը վերահսկողության միջոցներով,
4. խթանել աշխատանքային առողջության պահպանման ծառայությունների աստիճանական զարգացումը բոլոր աշխատանքային և խորհրդատվական գործառույթներով:

Հոդված 4. Արդարացի վարձատրման իրավունքը

Արդարացի վարձատրման իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝

1. ճանաչել աշխատողների վարձատրման իրավունքը, որը նրանց և նրանց ընտանիքներին կապահովի պատշաճ կենսա
2. ճանաչել աշխատողների վարձատրման դրույքաչափի ավելացման իրավունքը արտաժամյա աշխատանքի համար, բեռնաթիվների,
3. ճանաչել կին և տղամարդ աշխատողների նույնարժեք աշխատանքի համար հավասար վճարման իրավունքը,
4. ճանաչել բոլոր աշխատողների՝ աշխատանքից ազատվելու վերաբերյալ նախապես ծանուցում ստանալու իրավունքը,
5. թույլատրել աշխատավարձից պահումները միայն ազգային օրենքներով կամ կանոնակարգերով սահմանված պայման չափով կամ կողմնակից համաձայնագրերի կամ արբիտրաժային վճիռների համաձայն:

Այս իրավունքների կիրառումը պետք է ձեռք բերվի ազատորեն կնքված կողմնակից համաձայնագրերով կամ աշխատավարձի մեխանիզմով կամ ազգային պայմաններին համապատասխան այլ միջոցներով:

Հոդված 5. Կազմակերպելու իրավունքը

Իրենց տնտեսական և սոցիալական շահերի պաշտպանության համար տեղական, ազգային կամ միջազգային կազմակերպություններին և կազմակերպություններին միանալու՝ աշխատողների և գործատուների ազատությունը երաշխավորելու կամ ապահովելու նաև են, որ ազգային օրենսդրությունը չի խոչընդոտելու և չի կիրառվելու այնպես, որ խոչընդոտի այս ազատությանը: Սույն հոդվածի նպատակն է սահմանափակել ազգային օրենքներով և կանոնակարգերով: Զինված ուժերի երաշխիքների կիրառումը կարգավորող սկզբունքը և չափը, որով դրանք կիրառվեն այս կատեգորիայի անձանց նկատմամբ, սահմանված լինեն ազգային օրենքներում կամ կանոնակարգերում:

Հոդված 6.

Կոլեկտիվ գործարքների կնքման իրավունքը

- Կոլեկտիվ գործարքների կնքման իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝
1. նպաստել աշխատողների և գործատուների միջև համատեղ խորհրդակցությունների անցկացմանը,
  2. անհրաժեշտության դեպքում խթանել մեխանիզմներ գործատուների կամ գործատուների կազմակերպությունների և աշխատակերպությունների միջև կամավոր բանակցությունների համար՝ կոլեկտիվ համաձայնագրերի միջոցով աշխատանքի ժամկետի կարգավորելու նպատակով,
  3. խթանել աշխատանքային վեճերի կարգավորման համար հաշտարար և կամավոր արբիտրաժի համապատասխան մեթոդների օգտագործումը,
և ճանաչում են՝
  4. շահերի բախման դեպքում աշխատողների և գործատուների համատեղ գործողությունների անցկացման իրավունքը՝ նաև պարտավորություններին ենթարկվելու պայմանով, որոնք կարող են ծագել նախօրոք կնքված կոլեկտիվ համաձայնագրերից:

Հոդված 7. Երեխաների և երիտասարդների պաշտպանվածության իրավունքը

- Երեխաների և երիտասարդների պաշտպանվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝
1. աշխատանքի ընդունման համար որպես նվազագույն տարիք ապահովել 15 տարեկանը, բացառությամբ այն երեխաներին, որոնք աշխատանքով, առանց վնասելու նրանց առողջությունը, բարոյական կերպարը կամ խանգարելու կրթությանը, համարվում են վտանգավոր կամ վնասակար են առողջությանը,
  2. աշխատանքի ընդունման համար որպես նվազագույն տարիք ապահովել 18 տարեկանը՝ այն ընդունված աշխատանքի համարվում են վտանգավոր կամ վնասակար են առողջությանը,
  3. ապահովել, որ դեռևս պարտադիր կրթության ենթակա անձինք չզբաղվեն այնպիսի աշխատանքով, որի պատճառով կօգտվելու հնարավորությունից,
  4. ապահովել, որ 18 տարեկանից ցածր անձանց աշխատաժամերը սահմանափակվեն՝ ելնելով նրանց զարգացման անհրաժեշտ մասնագիտական ուսման նկատառումներից,
  5. ճանաչել երիտասարդ աշխատողների և աշակերտների՝ արդար աշխատավարձի կամ այլ համապատասխան նպաստի իրավունքը,
  6. ապահովել, որ սովորական աշխատաժամանակի ընթացքում գործատուի համաձայնությամբ մասնագիտական ուսման ժամանակը համարվի որպես աշխատանքային օրվա բաղկացուցիչ մաս,
  7. ապահովել, որ 18 տարեկանից ցածր աշխատող անձինք տարեկան նվազագույնը չորսշաբաթյա վճարովի արձակուրդի իրավունք ունենան,
  8. ապահովել, որ 18 տարեկանից ցածր աշխատող անձինք չկատարեն գիշերային աշխատանք, բացառությամբ ազգային սահմանված որոշակի աշխատանքների,
  9. ապահովել, որ ազգային օրենքներով կամ կանոնակարգերով նախատեսված աշխատանքով զբաղված 18 տարեկանից ցածր անձինք ենթարկվեն կանոնավոր բժշկական ստուգումների,
  10. երաշխավորել հատուկ պաշտպանություն ֆիզիկական և բարոյական վտանգներից, որոնց ենթակա են երեխաները և մասնավորապես, նրանց աշխատանքից ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն ծագող վտանգների դեմ:

Հոդված 8. Աշխատող կանանց մայրության պաշտպանվածության իրավունքը

- Աշխատող կանանց մայրության պաշտպանվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝
1. աշխատող կանանց ապահովել առնվազն մինչև տասնչորսշաբաթյա արձակուրդով երեխայի ծննդից առաջ և հետո՝ մինչև արձակուրդի, սոցիալական ապահովության համապատասխան նպաստների կամ հասարակական ֆոնդերից ստացվող նպաստների իրավունքը,
  2. համարել անօրինական գործատուի՝ կնոջը աշխատանքից ազատման ծանուցում տալը այն ժամանակաշրջանից սկսած գործատուին իր հղիության մասին, մինչև նրա մայրությանը հատկացված արձակուրդի վերջը, կամ՝ նրան աշխատանքից ազատման, որ ծանուցման ժամկետը կվերջանա վերոնշյալ ժամանակաշրջանում,
  3. ապահովել, որ իրենց երեխաներին կերակրող մայրերը այդ նպատակով բավարար չափով լրացուցիչ ժամանակի իրավունք ունենան,
  4. կանոնակարգել գիշերային ժամերին աշխատող հղի, նոր ծննդաբերած կանանց կամ իրենց երեխաներին կերակրող կանանց համար,
  5. արգելել ստորերկրյա հանքային արդյունաբերությունում՝ վտանգավորության, առողջության վնասակարության կամ դրան համապատասխան ցանկացած այլ աշխատանքում հղի կանանց, նոր ծննդաբերած կամ իրենց երեխաներին կերակրող կանանց համապատասխան միջոցներ ձեռնարկել այդ կանանց աշխատանքի իրավունքները պաշտպանելու համար:

Հոդված 9.

Մասնագիտական ուղղվածության իրավունքը

Մասնագիտական ուղղվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են անհրաժեշտության դեպքում, խթանել որևէ ծառայություն, որը կօժանդակի բոլոր անձանց, ներառյալ հաշմանդամները, մա առաջընթացի հետ կապված խնդիրների լուծման հարցում. ընդ որում՝ հաշվի առնելով անհատի առանձնահատկությունները հնարավորության հետ դրանց կապը: Այս օժանդակությունը երիտասարդներին, ներառյալ դպրոցականները, և մեծահասակն

Հոդված 10. Մասնագիտական ուսման իրավունքը

Մասնագիտական ուսման իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝

1. ապահովել կամ, անհրաժեշտության դեպքում, նպաստել բոլոր անձանց, ներառյալ հաշմանդամները, տեխնիկական և խորհրդակցելով գործատուների և աշխատողների կազմակերպությունների հետ, և հնարավորություններ ընձեռել բարձրագու համալսարանական կրթություն ստանալու համար՝ հիմնվելով միայն անհատական ընդունակությունների վրա,
2. ապահովել կամ խթանել աշակերտության համակարգը և այլ համապատասխան միջոցառումները՝ իրենց տարբեր պ տղաների և աղջիկների ուսուցման համար,
3. անհրաժեշտության դեպքում ապահովել կամ խթանել՝
  - ա) չափահաս աշխատողների համար համապատասխան և բավականին մատչելի ուսման հնարավորություններ,
  - բ) տեխնոլոգիական զարգացման կամ աշխատանքում նոր ուղղությունների առաջացման արդյունքում չափահաս աշխս հատուկ հնարավորություններ,
  4. ապահովել կամ, անհրաժեշտության դեպքում, խթանել հատուկ միջոցների ձեռնարկումը երկարաժամկետ գործազուր վերամիավորման համար,
  5. խրախուսել համապատասխան միջոցներով նախատեսված հնարավորությունների ամբողջական օգտագործումը, ինչս
    - ա) բոլոր վճարների կամ վճարումների կրճատումը կամ վերացումը,
    - բ) համապատասխան դեպքերում ֆինանսական օգնություն ցույց տալը,
    - գ) գործատուի խնդրանքով՝ աշխատողի կողմից աշխատանքի ընթացքում լրացուցիչ ուսման համար ծախսված ժամանս մեջ ներառելը,
    - դ) համապատասխան վերահսկողության միջոցով, խորհրդակցելով գործատուների և աշխատողների կազմակերպություն երիտասարդ աշխատողների համար արդյունավետ աշակերտության և ուսման այլ միջոցների արդյունավետությունը և, ընդլ աշխատողների համապատասխան պաշտպանվածությունը:

Հոդված 11. Առողջության պաշտպանվածության իրավունքը

Առողջության պաշտպանվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավ պետական կամ մասնավոր կազմակերպությունների հետ համագործակցելով, ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որոն

1. հնարավորին չափ վերացնելու վատառողջության պատճառները,
2. ապահովելու խորհրդատվական և կրթական հնարավորություններ՝ առողջությանը նպաստելու և առողջության հարց վատասխանատվությունը խրախուսելու նպատակով,
3. հնարավորին չափ կանխելու համաճարակային, տեղական (էնդեմիկ) և այլ հիվանդությունները, ինչպես նաև դժբախս

Հոդված 12. Սոցիալական ապահովության իրավունքը

Սոցիալական ապահովության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում

1. հաստատել սոցիալական ապահովության համակարգ կամ այն պահպանել,
2. բավարար մակարդակով պահպանել սոցիալական ապահովության համակարգ, որը առնվազն հավասար կլինի Սոցիս օրենսգրքի վավերացման համար անհրաժեշտ համակարգին,
3. փորձել սոցիալական ապահովության համակարգը աստիճանաբար բարձրացնել ավելի բարձր մակարդակի,
4. երկկողմ և բազմակողմ համապատասխան համաձայնագրեր ստորագրելով կամ այլ միջոցներով և, համաձայն այդպի պայմանների, ձեռնարկել միջոցներ՝ երաշխավորելու համար՝
  - ա) հավասար վերաբերմունք իրենց սեփական երկրի քաղաքացիների և մյուս Կողմերի քաղաքացիների նկատմամբ սոցիս

իրավունքների առնչությամբ՝ ներառյալ սոցիալական ապահովության օրենսդրությունից բխող նպաստների պահումները՝ ան կարող են պաշտպանյալ անձինք ձեռնարկել Կողմերի տարածքների միջև,

բ) սոցիալական ապահովության իրավունքների շնորհում, պահպանում և վերականգնում այնպիսի միջոցներով, ինչպիսիք կուտակումը կամ Կողմերից յուրաքանչյուրի օրենսդրության համաձայն կատարված աշխատանքային ժամանակահատվածի

Հոդված 13. Բժշկական և սոցիալական օգնության իրավունքը

Սոցիալական և բժշկական օգնության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտա

1. երաշխավորել, որ ցանկացած անձի, որը չունի համապատասխան ռեսուրսներ և ի վիճակի չէ ապահովելու նման ռեսուրս ալ արդյունքներից, մասնավորապես՝ սոցիալական ապահովության ծրագրով տրվող նպաստներով, կցուցաբերվի համապատասխան հիվանդության դեպքում՝ նրա վիճակով պայմանավորված խնամք,

2. երաշխավորել, որ նման օգնություն ստացող անձինք այդ պատճառով իրենց քաղաքական կամ սոցիալական իրավունք չստառապեն,

3. ապահովել, որ յուրաքանչյուր ոք համապատասխան պետական կամ մասնավոր ծառայությունների միացով կարողանա անձնական օգնություն, ինչը կարող է պահանջվել անձնական կամ ընտանեկան հոգսերի կանխման, վերացման կամ թեթևա

4. կիրառել սույն հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ կետերի դրույթները հավասարապես իրենց քաղաքացիների, իրենց տարածք՝ մյուս Կողմերի քաղաքացիների նկատմամբ՝ համաձայն 1953 թվականի դեկտեմբերի 11-ին Փարիզում ստորագրված՝ Սոցիալ վերաբերյալ Եվրոպական կոնվենցիայով սահմանված իրենց պարտավորությունների:

Հոդված 14. Սոցիալական ապահովության ծառայություններից օգտվելու իրավունքը

Սոցիալական ապահովության ծառայություններից օգտվելու իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատա

1. ապահովել կամ խթանել այն ծառայությունները, որոնք սոցիալական աշխատանքի մեթոդների օգտագործմամբ կնպա կամ խմբերի ապահովությանն ու զարգացմանը, ինչպես նաև սոցիալական միջավայրին նրանց հարմարեցմանը,

2. խրախուսել անհատների և կամավորների կամ այլ կազմակերպությունների մասնակցությունը նման ծառայություններ գործին:

Հոդված 15. Հաշմանդամների անկախության, սոցիալական ինտեգրման և համայնքի կյանքում մասնա

Հաշմանդամների անկախության, սոցիալական ինտեգրման և հասարակական կյանքում մասնակցության իրավունքի ար նպատակով, անկախ տարիքից, նրանց հաշմանդամության առաջացման պատճառներից և բնույթից, Կողմերը պարտավորվ

1. ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ՝ ընդհանուր ծրագրերի շրջանակում հաշմանդամներին, հնարավորության սահման մասնավոր և պետական մասնագիտացված մարմինների միջոցով, ուղղվածությամբ, կրթությամբ և մասնագիտական ուսնա

2. նպաստել նրանց աշխատանքի տեղավորմանը բոլոր միջոցներով, որոնք ուղղված կլինեն խրախուսելու գործատուների հաշմանդամներին աշխատանքային սովորական միջավայրում և հարմարեցնելու աշխատանքային պայմանները հաշմանդա հնարավոր չէ հաշմանդամության պատճառով. ապա, հաշմանդամության մակարդակի համաձայն՝ մշակել կամ ստեղծել ս պայմաններ: Առանձնահատուկ դեպքերում նման միջոցառումների համար կարելի է դիմել մասնագիտացված կամ օժանդակ

3. ապահովել նրանց լրիվ սոցիալական ինտեգրումը և համայնքի կյանքում մասնակցությունը այնպիսի միջոցներով, ներս որոնք նպատակաուղղված են հաղթահարելու հաղորդակցության և շարժունակության արգելքները և հնարավորություն տալ բնակատեղին, մշակության գործունեությունները և ազատ ժամանցը:

Հոդված 16. Ընտանիքի սոցիալական, իրավական և տնտեսական պաշտպանվածության իրավունքը

Հասարակության հիմնական միավոր հանդիսացող ընտանիքի ամբողջական զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանն Կողմերը պարտավորվում են նպաստել ընտանեկան կյանքի տնտեսական, իրավական և սոցիալական պաշտպանվածության սոցիալական և ընտանեկան նպաստները, ֆիսկալ միջոցառումները, ընտանեկան կացարանի տրամադրումը, նորապսակները համապատասխան միջոցները:

Հոդված 17.

Երեխաների և երիտասարդների սոցիալական, իրավական և տնտեսական պաշտպանվածո

Երեխաների և երիտասարդների՝ նրանց անձնավորությունը և ֆիզիկական ու մտավոր ընդունակությունների ամբողջակա միջավայրի ստեղծման իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են ուղղակի պետական և մասնավոր կազմակերպությունների հետ, ձեռնարկել բոլոր համապատասխան և անհրաժեշտ միջոցները, որոնց

1. ա) երաշխավորելու, որ երեխաները և երիտասարդները, հաշվի առնելով նրանց ծնողների իրավունքները և պարտական անհրաժեշտ խնամքի, օգնության, կրթության և ուսման իրավունք, մասնավորապես՝ ապահովելով այս նպատակի համար բու հաստատությունների և ծառայությունների ստեղծումը կամ պահպանումը,

բ) պաշտպանելու երեխաներին և երիտասարդներին արհամարհանքից, բռնությունից կամ շահագործումից,

գ) ապահովելու պետական հատուկ պաշտպանություն և օգնություն ժամանակավորապես կամ մշտապես ընտանեկան ս և երիտասարդների համար,

2. ապահովելու երեխաների և երիտասարդների՝ տարրական և միջնակարգ դպրոցներում անվճար կրթությունը, ինչպես կանոնավոր հաճախելը:

Հոդված 18. Մյուս Կողմերի տարածքներում վճարովի աշխատանքով զբաղվելու իրավունքը

Մյուս Կողմերի տարածքներում շահավետ աշխատանքով զբաղվելու իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու պարտավորվում են՝

1. կիրառել գործող կանոնակարգերը ազատական ոգով,

2. պարզեցնել գործող ձևականությունները և կրճատել կամ վերացնել օտարերկրյա աշխատողներից կամ նրանց գործաս տուրքերը և այլ վճարումները,

3. անհատական կամ կոլեկտիվ հիմունքով ազատականացնել օտարերկրյա աշխատողների աշխատանքը կարգավորող կ և ճանաչել՝

4. երկիրը թողնելու իրենց քաղաքացիների իրավունքը՝ մյուս Կողմերի տարածքներում շահավետ աշխատանքով զբաղվել

Հոդված 19. Միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքների պաշտպանվածության և օգնություն ստ

Ցանկացած մյուս Կողմի տարածքում միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքների պաշտպանվածության և օգնությ արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝

1. պահել կամ համոզվել, որ կան համապատասխան և անվճար ծառայություններ նման աշխատողներին օգնություն ցու տեղեկատվություն ձեռք բերելու համար և ձեռնարկել ազգային օրենքներով ու կանոնակարգերով թույլատրելի բոլոր համապ ներգաղթին վերաբերող ապակողմնորոշիչ պրոպագանդայի դեմ,

2. իրենց իրավասության սահմաններում ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որոնք կհեշտացնեն նման աշխատողն մեկնումը, ուղևորությունը և դիմավորումը, և իրենց իրավասության սահմաններում ապահովել համապատասխան ծառայոթ առողջության, բժշկական խնամքի և հիգիենիկ բավարար պայմանների ապահովման նպատակով,

3. անհրաժեշտության դեպքում խթանել պետական և մասնավոր սոցիալական ծառայությունների համագործակցություն երկրներում,

4. իրենց տարածքներում օրինականորեն գտնվող այսպիսի աշխատողների համար ապահովել ոչ պակաս բարենպաստ վ քաղաքացիների նկատմամբ կիրառվող վերաբերմունքն է հետևյալ հարցերի կապակցությամբ՝ այնքանով, որքանով տվյալ հս կամ կանոնակարգերով կամ ենթակա են վարչական մարմինների վերահսկողությանը.

ա. վարձատրությունը և աշխատանքի վերցնելու և աշխատանքային այլ պայմանները,

բ. արհմիություններին անդամակցությունը և կոլեկտիվ գործարքներից ստացվող եկամուտներից օգտվելը,

գ. բնակատեղը,

5. իրենց տարածքներում օրինականորեն գտնվող այսպիսի աշխատողների համար ապահովել ոչ պակաս բարենպաստ վ քաղաքացիների նկատմամբ կիրառվող վերաբերմունքն է աշխատանքային հարկերի, աշխատող անձանց կողմից վճարվող ս առնչությամբ,

6. հնարավորին չափ դյուրացնել այդ տարածքում հաստատվելու թույլտվություն ստացած օտարերկրյա աշխատողի ընս.

7. իրենց տարածքներում օրինականորեն գտնվող այսպիսի աշխատողների համար ապահովել ոչ պակաս բարենպաստ վ քաղաքացիների նկատմամբ կիրառվող վերաբերմունքն է՝ սույն հոդվածում նշված հարցերին վերաբերող իրավական վարույյ

8. ապահովել, որ իրենց տարածքներում օրինականորեն բնակվող այսպիսի աշխատողները չարտաքսվեն, եթե նրանք չեն անվտանգությունը կամ չեն կատարում հասարակական շահերին կամ բարոյականությանը հակասող հանցագործություններ,

9. օրենքով հաստատված սահմաններում թույլատրել այդպիսի աշխատողների վաստակած գումարների և տնտեսամեթոդականության,

10. տարածել սույն հոդվածով նախատեսված պաշտպանությունը և աջակցությունը ինքնուրույն աշխատող միգրանտներ կիրառվում են նման միջոցառումները,

11. նպաստել և դյուրացնել ընդունող պետության ազգային լեզվի կամ, եթե դրանք մի քանիսն են, այդ լեզուներից մեկի ու և նրանց ընտանիքների անդամներին,

12. իրագործելիության սահմաններում նպաստել և դյուրացնել միգրանտ աշխատողի երեխաներին միգրանտ աշխատող]

Հոդված 20. Առանց սեռական խտրականության՝ աշխատանքի և մասնագիտական հարցերում հավասար հավասար վերաբերմունքի իրավունքը

Առանց սեռական խտրականության՝ աշխատանքի և մասնագիտական հարցերում հավասար հնարավորությունների և հարդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել այդ իրավունքը և համապատասխան ապահովելու կամ խթանելու դրա կիրառումը հետևյալ ոլորտներում՝

- ա) աշխատանքի մատչելիությունը, աշխատանքի ազատումից և մասնագիտական վերամիավորումից պաշտպանվածությունը,
- բ) մասնագիտական ուղղվածությունը, ուսուցումը, վերուսուցումը և վերականգնումը,
- գ) զբաղվածության և աշխատանքային պայմանները՝ ներառյալ վարձատրությունը,
- դ) աշխատանքային զարգացումը՝ ներառյալ պաշտոնական առաջխաղացումը:

Հոդված 21. Տեղեկատվության և խորհրդատվության իրավունքը

Ձեռնարկության շրջանակներում աշխատողների տեղեկացված և խորհրդակցված լինելու իրավունքի արդյունավետ կիրառումը պարտավորվում են, ազգային օրենսդրության համաձայն և գործնականորեն, ընդունել կամ խրախուսել այնպիսի մի կտան աշխատողներին կամ նրանց ներկայացուցիչներին՝

- ա) կանոնավոր կերպով կամ համապատասխան ժամանակ և հասկանալի ձևով տեղյակ լինել այն ձեռնարկության, որտե տնտեսական և ֆինանսական վիճակին՝ հասկանալով, որ որոշակի տեղեկատվության տրամադրումը, որը կարող է վնասակար մերժվել, կամ այդ տեղեկատվությունը ենթակա է գաղտնիության պահանջին,
- բ) ժամանակին խորհրդակցություն ստանալ այն առաջարկվող որոշումների վերաբերյալ, որոնք կարող են էականորեն ա մասնավորապես, այն որոշումների վերաբերյալ, որոնք կարող են կարևոր ազդեցություն ունենալ ձեռնարկությունում աշխատողներին:

Հոդված 22. Աշխատանքային պայմանների և աշխատանքային միջավայրի սահմանմանը և բարելավմանը

Աշխատողների՝ աշխատանքային պայմանների և աշխատանքային միջավայրի սահմանմանը և բարելավմանը մասնակց կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են, ազգային օրենսդրության համաձայն և գործնականորեն, միջոցներ, որոնք հնարավորություն կտան աշխատողներին կամ նրանց ներկայացուցիչներին՝ աջակցելու.

- ա) աշխատանքային պայմանների, աշխատանքի կազմակերպման և աշխատանքային միջավայրի սահմանմանը և բարելավմանը,
- բ) ձեռնարկության շրջանակներում առողջության և անվտանգության պաշտպանությունը,
- գ) ձեռնարկության շրջանակներում սոցիալական և սոցիալ-մշակութային ծառայությունների և մեխանիզմների կազմակերպումը,
- դ) նշված հարցերի վերաբերյալ կանոնակարգերի պահպանման նկատմամբ վերահսկողությունը:

Հոդված 23. Տարեց մարդկանց սոցիալական պաշտպանվածության իրավունքը

Տարեց մարդկանց սոցիալական պաշտպանվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են, ազգային օրենսդրության համաձայն և գործնականորեն, ընդունել կամ խրախուսել հարկադրաբար մասնավորապես ուղղված են՝

- հնարավորություն տալ տարեց մարդկանց հնարավորին չափ երկար մնալու որպես հասարակության լիարժեք անդամներ
- ա) համապատասխան ռեսուրսներ, որոնք հնարավորություն կտան նրանց վարելու վայելուչ կյանք և ակտիվ դեր խաղալ մշակութային կյանքում,
- բ) տարեց մարդկանց համար մատչելի ծառայությունների ու մեխանիզմների և դրանցից օգտվելու հնարավորությունների տրամադրում,

- հնարավորություն տալ տարեց մարդկանց՝ ազատորեն ընտրելու իրենց կենսակերպը և վարելու անկախ կյանք իրենց հի նչքան նրանք ցանկանում են և ի վիճակի են, հետևյալ միջոցներով.

ա) նրանց կարիքներին և առողջական վիճակին հարմար բնակավայրի կամ նրանց բնակավայրում հարմարեցման նպաստ օժանդակության տրամադրում,

բ) նրանց վիճակով պայմանավորված՝ առողջական խնամք և ծառայություններ,

- երաշխավորել համապատասխան աջակցություն հաստատություններում բնակվող տարեց մարդկանց, հարգելով նրան հաստատությունում կյանքի պայմանների վերաբերյալ որոշումների ընդունմանը:

Հոդված 24. Աշխատանքից ազատելու դեպքերում պաշտպանվածության իրավունքը

Աշխատանքից ազատելու դեպքերում աշխատողների պաշտպանվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապա պարտավորվում են ճանաչել՝

ա) բոլոր աշխատողների ային իրավունքը, որ նրանց աշխատանքից ազատելու դեպքում չպետք է դադարի առանց նման պատճառների, որոնք կապված են նրանց ընդունակության կամ վարքի հետ կամ հիմնված են ձեռնարկության, հաստատությ պահանջների վրա,

բ) պատշաճ փոխհատուցման կամ այլ համապատասխան օգնության նկատմամբ այն աշխատողների իրավունքը, որոնք հիմնավորված պատճառի:

Այս նպատակով Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել, որ աշխատողը, որը պնդում է իրեն աշխատանքից ազատե կունենա բողոքարկելու որևէ անկողմնակալ մարմնի:

Հոդված 25. Իրենց գործատուի անվճարունակության դեպքում իրենց հայցերի պաշտպանվածության՝

Իրենց գործատուի անվճարունակության դեպքում իրենց հայցերի պաշտպանվածության՝ աշխատողների իրավունքի ար նպատակով Կողմերը պարտավորվում են ապահովել, որ աշխատանքային պայմանագրերից կամ աշխատանքային հարաբե հայցերը երաշխավորված լինեն որևէ երաշխավորող հաստատությունով կամ պաշտպանվածության ցանկացած այլ արդյուն

Հոդված 26. Աշխատանքում արժանապատվության իրավունքը

Աշխատանքում բոլոր աշխատողների արժանապատվության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատս գործատուների և աշխատողների կազմակերպությունների հետ, պարտավորվում են՝

1. նպաստել իրազեկությանը, տեղեկացվածությանը և աշխատատեղում կամ աշխատանքի հետ կապված՝ սեռական հե ձեռնարկել բոլոր համապատասխան միջոցները նման վարքից աշխատողներին պաշտպանելու նպատակով,

2. նպաստել իրազեկությանը, տեղեկացվածությանը և աշխատատեղում կամ աշխատանքի հետ կապված՝ անհատ աշխ կրկնվող ու պարսավելի կամ ակնհայտորեն բացասական և վիրավորական գործողությունների կանխմանը և ձեռնարկել բոլո նման վարքից աշխատողներին պաշտպանելու նպատակով:

Հոդված 27. Ընտանեկան պարտավորություններով աշխատողների հավասար հնարավորությունների և իրավունքը

Ընտանեկան պարտավորություններով տղամարդկանց և կանանց համար, ինչպես նաև նման աշխատողների և այլ աշխ վերաբերմունքի հավասարության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում է

1. համապատասխան միջոցներ ձեռնարկել՝

ա) հնարավորություն տալու ընտանեկան պարտավորություններով աշխատողներին՝ ընդունվելու աշխատանքի և մնալո վերադառնալ աշխատանքի ընտանեկան պարտավորությունների կատարման հետևանքով բացակայությունից հետո, ներառյ մասնագիտական ուղղվածության և ուսուցման բնագավառում,

բ) հաշվի առնելու իրենց կարիքները աշխատանքի պայմանների և սոցիալական ապահովության շրջանակներում,

գ) մշակել կամ ապահովել պետական կամ մասնավոր ծառայություններ, մասնավորապես՝ ցերեկային ժամերին երեխան երեխաների խնամքի համար այլ միջոցառումներ,

2. մայրության արձակուրդից հետո ընկած ժամանակաշրջանում երեխայի խնամքի համար ծնողներից մեկին ապահովել հնարավորությամբ. ընդ որում, արձակուրդի տևողությունը և պայմանները պետք է որոշվեն ազգային օրենսդրությամբ, կոլե

գործնականորեն,

3. ապահովել, որ ընտանեկան պարտավորությունները, որպես այդպիսին, հիմնավորված պատճառ չհանդիսանան աշխատողների ներկայացուցիչների գործառնությունները, որպես այդպիսին, հիմնավորված պատճառ չհանդիսանան աշխատողների ներկայացուցիչների գործառնությունները:

Հոդված 28. Ձեռնարկությունում և նրանց տրամադրվելիք մեխանիզմներում աշխատողների ներկայացուցիչների գործառնությունների իրավունքը

Աշխատողների ներկայացուցիչների գործառնությունների իրականացման իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու պարտավորվում են երաշխավորել, որ ձեռնարկությունում՝

ա) նրանք կօգտվեն հուսալի պաշտպանությունից իրենց վնասող գործողություններից, ներառյալ ձեռնարկությունում որևէ ներկայացուցիչներ նրանց կարգավիճակի կամ գործունեությունների համար աշխատանքից ազատումը,

բ) նրանց կտրվեն այնպիսի հնարավորություններ, որոնք կարող են հնարավորության տակ նրանց արագ և արդյունավետ գործառնությունները՝ հաշվի առնելով երկրի արդյունաբերական հարաբերությունների համակարգը և համապատասխան ձեռնարկությունները:

Հոդված 29. Աշխատանքից կոլեկտիվ ազատման ընթացակարգերում տեղեկատվության և խորհրդատվության կոլեկտիվ ազատման իրավունքը

Աշխատանքից կոլեկտիվ ազատման իրավունքներում տեղեկացված և խորհրդակցված լինելու աշխատողների իրավունք ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել, որ գործատուները, նախքան կոլեկտիվ աշխատանքից ժամանակ տեղեկացնեն աշխատողների ներկայացուցիչներին և խորհրդակցեն նրանց հետ կոլեկտիվ աշխատանքի ազատու կրճատելու և դրանց հետևանքները մեղմացնելու ուղիների և միջոցների վերաբերյալ, օրինակ՝ անդրադառնալով հարակից արդյունք, մասնավորապես, նպատակ ունեն օգնելու տվյալ աշխատողներին այլ աշխատանքում տեղավորմանը կամ վերուսուց

Հոդված 30. Աղքատությունից և սոցիալական անարդարությունից պաշտպանվածության իրավունքը

Աղքատությունից և սոցիալական անարդարությունից պաշտպանվածության իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու պարտավորվում են՝

ա) համընդհանուր և համակարգված մոտեցման շրջանակներում միջոցներ ձեռնարկել՝ աջակցելու սոցիալական անարդարությունից կրճատելու կամ այդ վտանգի մեջ ապրող անձանց, ինչպես նաև նրանց ընտանիքներին, մասնավորապես, աշխատանքի տեղակայման, մշակութային, սոցիալական և բժշկական օգնության արդյունավետ հնարավորության նպատակով,

բ) անհրաժեշտության դեպքում վերանայել այս միջոցառումները՝ նրանց հարմարեցման նպատակով:

Հոդված 31. Բնակարանի իրավունքը

Բնակարանի իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են միջոցներ ձեռնարկել՝

1. նպատակելու համապատասխան ստանդարտի բնակարանի մատչելիությանը,
2. կանխելու և կրճատելու անօթևանությունը՝ նպատակ ունենալով դրա աստիճանական վերացումը,
3. բնակարանի գները մատչելի դարձնել համապատասխան ռեսուրսներ չունեցողների համար:

Մ Ա Ս 3

Հոդված Ա. Պարտավորություններ

1. Ներքոնշյալ «բ» հոդվածի դրույթների համաձայն՝ Կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավորվում է՝

ա) սույն Խարտիայի 1-ին Մասը դիտել որպես այն նպատակների հայտարարագիր, որոնց նա պետք է հետամուտ լինի այ պարբերությունում նշված բոլոր համապատասխան միջոցներով,

բ) իրեն պարտավորված համարել սույն Խարտիայի 2-րդ Մասի հետևյալ ինը հոդվածներից առնվազն վեցով. հոդվածներ 16-րդ, 19-րդ և 20-րդ,

զ) իր ընտրությամբ իրեն պարտավորված համարել Խարտիայի 2-րդ Մասի հոդվածների կամ համարակալված կետերի լր այդ հոդվածների կամ համարակալված կետերի ընդհանուր թիվը, որոնցով նա պարտավորվում է, լինի ոչ պակաս տասնվեց հ վաթսուներեք համարակալված կետից:

2. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «բ» և «գ» ենթակետերի համաձայն ընտրված հոդվածների կամ կետերի մասին պետք է ծան քարտուղարին վավերացման, ընդունման կամ հաստատման փաստաթուղթը ի պահ տալու ժամանակ:

3. Կողմերից յուրաքանչյուրը Գլխավոր քարտուղարին ավելի ուշ հասցեագրված ծանուցմամբ կարող է հայտարարել, որ սույն հոդվածի 1-ին կետի պայմանների համաձայն դեռևս չընդունված՝ Խարտիայի 2-րդ Մասի ցանկացած հոդվածով կամ հւ տրված նման պարտավորությունները պետք է համարվեն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման անբաժանելի մասը և ժամկետի լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից կունենան միննայն ուժը:

4. Յուրաքանչյուր Կողմ, ազգային պայմաններին համապատասխան, պետք է պահի աշխատանքային վերահսկողությա

Հոդված Բ. Եվրոպական սոցիալական խարտիայի 1988 թվականի Լրացուցիչ արձանագրության կապը

1. Եվրոպական սոցիալական խարտիայի Պայմանավորվող կողմերից ոչ մեկը կամ 1988 թվականի մայիսի 5-ի Լրացուցիչ կարող վավերացնել, ընդունել կամ հաստատել սույն Խարտիան առանց իրեն պարտավորված համարելու առնվազն Եվրոպա անհրաժեշտության դեպքում, նաև Լրացուցիչ արձանագրության, որով նա պարտավորություններ ունի, դրույթներին համապ

2. Սույն Խարտիայի ցանկացած դրույթից բխող պարտավորությունների ընդունումը շահագրգիռ Կողմի համար, այդ պս մտնելու ժամկետից սկսած, կհանգեցնի նրան, որ Եվրոպական սոցիալական խարտիայի և, անհրաժեշտության դեպքում, նրս արձանագրության համապատասխան դրույթը կդադարի կիրառվել շահագրգիռ Կողմի նկատմամբ այն դեպքում, եթե այդ Կ փաստաթղթերից առաջինով կամ երկու փաստաթղթով էլ:

Մ Ա Ս 4

Հոդված Գ. Սույն Խարտիայում առկա պարտավորությունների իրականացման վերահսկողությունը

Սույն Խարտիայում առկա իրավական պարտավորությունների իրականացումը պետք է ներկայացվի նույն վերահսկողույ սոցիալական խարտիան:

Հոդված Դ. Կոլեկտիվ բողոքներ

1. Կոլեկտիվ բողոքների համակարգ նախատեսող Եվրոպական սոցիալական խարտիայի Լրացուցիչ արձանագրության դ պարտավորությունների նկատմամբ, որոնք տրված են սույն Խարտիայում նշված արձանագրությունը վավերացրած պետությ

2. Ցանկացած պետություն, որը պարտավորված չէ կոլեկտիվ բողոքների համակարգ նախատեսող Եվրոպական սոցիալա արձանագրությամբ, կարող է սույն Խարտիայի վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթուղթը ի պահ տալ ժամանակ Եվրոպայի խորհրդի լիավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցմամբ հայտարարել, որ ինքը ընդունում է սույն պարտավորությունների վերահսկողությունը՝ հետևելով վերոհիշյալ Արձանագրության մեջ նշված ընթացակարգին:

Մ Ա Ս 5

Հոդված Ե. Անխտրականություն

Սույն Խարտիայում նշված իրավունքներից օգտվելը պետք է երաշխավորվի առանց խտրականության որևէ հիմքի, ինչպլ կրոնը, քաղաքական կամ այլ կարծիքը, ազգային կամ սոցիալական ծագումը, առողջությունը, ազգային փոքրամասնությանը կարգավիճակը:

Հոդված Զ. Պատերազմի կամ հասարակական արտակարգ իրավիճակների ժամանակ իրավունքների ս

1. Ազգի գոյությանը պայտնացող պատերազմի կամ այլ հասարակական արտակարգ իրավիճակների ժամանակ Կողմերի ձեռնարկել սույն Խարտիայով իր պարտավորությունները սահմանափակող միջոցառումներ այն չափով, որը ուղղակիորեն պարտությունից՝ պայմանով, որ նման միջոցառումները չեն հակասի միջազգային օրենսդրությամբ ստանձնած նրա այլ պարտա
2. Սահմանափակման այս իրավունքն օգտագործած ցանկացած Կողմ պետք է խոհեմ ժամկետում Եվրոպայի խորհրդի Կամբոջոյությամբ տեղյակ պահի ձեռնարկված միջոցառումների և դրանց պատճառների մասին: Նմանապես, նա պետք է Գլխի նման միջոցառումների դադարեցման և իր կողմից ընդունված Խարտիայի դրույթների՝ ամբողջությամբ նորից գործելու մաս

Հոդված Է. Սահմանափակումներ

1. 1-ին Մասում շարադրված և արդյունավետ իրականացվող իրավունքները և սկզբունքները չպետք է ենթարկվեն որևէ սահմանափակության, որոնք նշված չեն այս Մասերում, բացառությամբ նրանց, որոնք սահմանված են օրենքով և անհրաժեշտ հասարակությունում այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության և հասարակական շահերի, ազգային անվտանգության և բարոյականության պաշտպանության համար:
2. Սույն Խարտիայում շարադրված իրավունքների և պարտավորությունների նկատմամբ սույն Խարտիայով թույլատրելի կիրառվեն նրանց համար չամրագրված որևէ նպատակի համար:

Հոդված Ը. Խարտիայի առնչությունը ներպետական օրենսդրությանը կամ միջազգային համաձայնագրի

Սույն Խարտիայի դրույթները չպետք է վնասեն ներպետական օրենսդրության կամ ցանկացած երկկողմ կամ բազմակողմ համաձայնագրի դրույթների, որոնք ուժի մեջ են կամ կարող են ուժի մեջ մտնել, համաձայն որոնց՝ ավելի բարենպաստ վերապաշտպանված անձանց:

Հոդված Թ. Տրված պարտավորությունների կատարումը

1. Առանց վնասելու սույն հոդվածներով նախատեսված կատարման մեթոդները, սույն Խարտիայի 2-րդ Մասի 1-ինից 31-յ դրույթները պետք է կատարվեն՝
  - ա) օրենքներով կամ կանոնակարգերով,
  - բ) գործատուների կամ գործատուների կազմակերպությունների և աշխատողների կազմակերպությունների միջև կնքված
  - գ) այդ երկու մեթոդների համակցմամբ,
  - դ) այլ համապատասխան միջոցներով:
2. Սույն Խարտիայի 2-րդ Մասի 2-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ, 5-րդ և 7-րդ կետերի, 7-րդ հոդվածի 4-րդ, 6-րդ և 7-րդ, 3-րդ և 5-րդ կետերի, 21-րդ և 22-րդ հոդվածների դրույթներից բխող պարտավորությունների կատարումը պետք է արդյուն կիրառվում են համապատասխան աշխատողների բացարձակ մեծամասնության նկատմամբ՝ սույն հոդվածի 1-ին կետի հաս

Հոդված Ժ. Փոփոխություններ

1. Սույն Խարտիայով երաշխավորված իրավունքների ընկալման նպատակով սույն Խարտիայի 1-ին և 2-րդ Մասերի ցան 3-ից 6-րդ Մասերի ցանկացած փոփոխության մասին պետք է հաղորդվի Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին և Գլխ ուղարկվի սույն Խարտիայի Կողմերին:
2. Նախորդ կետի դրույթների համաձայն առաջարկված ցանկացած փոփոխություն պետք է քննարկվի կառավարական և Խորհրդարանական ասամբլեայի հետ խորհրդակցելուց հետո, պետք է ընդունված տեքստը ներկայացնի Նախարարների կողմ Նախարարների կոմիտեի հաստատումից հետո այդ տեքստը պետք է ուղարկվի Կողմերին՝ ընդունելու համար:
3. Սույն Խարտիայի 1-ին և 2-րդ Մասերի ցանկացած փոփոխություն Խարտիան ընդունած կողմերի նկատմամբ ուժի մեջ կողմից Գլխավոր քարտուղարին տեղեկացնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը: Հետագայում այն ընդունած ցանկացած Կողմի նկատմամբ փոփոխությունը ուժի մեջ կմտնի այն օրվանից մեկամսյա ժա առաջին օրը, երբ այդ Կողմը կտեղեկացնի Գլխավոր քարտուղարին իր ընդունելու մասին:
4. Սույն Խարտիայի 3-ից 6-րդ Մասերի ցանկացած փոփոխություն ուժի մեջ կմտնի այն օրվանից մեկամսյա ժամկետը լր օրը, երբ բոլոր Կողմերը կտեղեկացնեն լիավոր քարտուղարին իրենց ընդունելու մասին:

Մ Ա Ս 6

Հոդված ԺԱ. Ստորագրումը, վավերացումը և ուժի մեջ մտնելը

1. Սույն Խարտիան պետք է բաց լինի Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների կողմից ստորագրվելու համար: Այն և ընդունման կամ հաստատման: Վավերացման, ընդունման կամ հաստատման փաստաթղթերը պետք է ի պահ տրվեն Եվրոս քարտուղարին:

2. Սույն Խարտիան ուժի մեջ կմտնի այն օրվանից մեկամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը, երբ է պետություններ կարտահայտեն իրենց համաձայնությունը նախորդ կետի համաձայն սույն Խարտիայով պարտավորված լինել:

3. Սույն Խարտիայով պարտավորված լինելու մասին հետագայում իր համաձայնությունն արտահայտած ցանկացած ան ուժի մեջ կմտնի վավերացման, ընդունման կամ հաստատման փաստաթուղթը ի պահ տալուց մեկամսյա ժամկետը լրանալու:

Հոդված ԺԲ. Տարածքային կիրառում

1. Սույն Խարտիան պետք է կիրառվի յուրաքանչյուր Կողմի մետրոպոլ տարածքի նկատմամբ: Յուրաքանչյուր ստորագրող վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթուղթը ի պահ տալու ժամանակ Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քա ծանուցմամբ սահմանել այն տարածքը, որը այս նպատակով կհամարվի մետրոպոլ տարածք:

2. Ցանկացած ստորագրող Կողմ կարող է ստորագրման կամ վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթ ղրանից հետո ցանկացած ժամանակ Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցմամբ հայտարարել կամ մասնակիորեն կտարածվի վերոնշյալ հայտարարության մեջ նշված ոչ մետրոպոլ տարածքի կամ տարածքների վրա, որը հարաբերությունների համար ինքը պատասխանատու է, կամ որոնց համար ինքը միջազգային պատասխանատվություն է կր կսահմանվի Խարտիայի 2-րդ Մասի այն հոդվածները կամ կետերը, որոնք նա ընդունել է որպես պարտադիր հայտարարությամ նկատմամբ:

3. Խարտիան կկիրառվի վերոնշյալ հայտարարության մեջ նշված տարածքի կամ տարածքների նկատմամբ նման հայտս Գլխավոր քարտուղարի ստանալուց մեկամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

4. Հետագայում ցանկացած Կողմ Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցմամբ կարող է հա տարածքների առնչությամբ, որոնց նկատմամբ Խարտիան կիրառվել է սույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն, ինքը պարտադ կամ ցանկացած համարակալված կետ, որոնք ինքը դեռ չի ընդունել նման տարածքի կամ տարածքների առնչությամբ: Հետա պարտավորությունները պետք է համարվեն համապատասխան տարածքի առնչությամբ կատարված բնօրինակ հայտարարո ունենան միևնույն ուժը նման ծանուցումը լրավոր քարտուղարի ստանալուց մեկամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամս

Հոդված ԺԳ. Չեղյալ հայտարարում

1. Ցանկացած Կողմ կարող է չեղյալ հայտարարել սույն Խարտիան միայն իր նկատմամբ Խարտիայի ուժի մեջ մտնելուց ավարտին կամ ցանկացած երկամսյա ժամկետի ավարտին և ամեն դեպքում Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին վեզ հերթին, կտեղեկացնի մյուս Կողմերին:

2. Ցանկացած Կողմ կարող է, նախորդ կետում շարադրված դրույթներին համապատասխան, չեղյալ հայտարարել իր կո Մասի ցանկացած հոդված կամ կետ՝ պայմանով, որ հոդվածների կամ կետերի քանակը, որոնցով պարտավորվում է այդ Կող տասնվեցից՝ առաջինի դեպքում, և վաթսուներեքից՝ վերջինի դեպքում, և որ հոդվածների կամ կետերի այս քանակը կշարուն ընտրել է Կողմը Ա հոդվածի 1-ին կետի «բ» ենթակետում հաստուկ հղում կատարվածներից:

3. Ցանկացած Կողմ կարող է, սույն հոդվածի 1-ին կետում սահմանված պայմանների համաձայն, չեղյալ հայտարարել ա Մասի ցանկացած հոդված կամ կետ ցանկացած տարածքի առնչությամբ, որի նկատմամբ կիրառելի է նշված Խարտիան, ԺԲ կատարված հայտարարության միջոցով:

Հոդված ԺԴ. Առդիր

Սույն Խարտիայի առդիրը պետք է հանդիսանա նրա անբաժան մասը:

Հողված ԺԵ.

Ծանուցումներ

Եվրոպայի խորհրդի լիավոր քարտուղարը Խորհրդի անդամ պետություններին և Աշխատանքի միջազգային կազմակերպությանը ծանուցի՝

- ա) ցանկացած ստորագրող պետության մասին,
- բ) վավերացման, ընդունման կամ հաստատման ցանկացած փաստաթուղթ ի պահ տալու մասին,
- գ) ԺԱ հողվածի համաձայն սույն Խարտիայի ուժի մեջ մտնելու ցանկացած ժամկետի մասին,
- դ) Ա հողվածի 2-րդ և 3-րդ կետերի, Դ հողվածի 1-ին և 2-րդ կետերի, Զ հողվածի 2-րդ կետի, ԺԲ հողվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ ցանկացած հայտարարության մասին,
- ե) Ժ հողվածի համաձայն արված ցանկացած փոփոխության մասին,
- զ) Ժ հողվածի համաձայն՝ ցանկացած չեղյալ հայտարարման մասին,
- է) սույն Խարտիային վերաբերող ցանկացած այլ ակտի, ծանուցման կամ հաղորդման մասին:

Ի հաստատումն որի՝ ներքոստորագրյալները, պատշաճ կերպով լիազորված լինելով, ստորագրեցին սույն Վերանայված ի

Կատարված է 1996 թվականի մայիսի 3-ին, Ստրասբուրգում, մեկ օրինակով, անգլերեն և ֆրանսերեն. ընդ որում երկու տպերը է ի պահ տրվի Եվրոպայի խորհրդի արխիվներին: Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը հաստատված պատճեն խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ պետության և Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության Գլխավոր տնօրենին:

ՎԵՐԱՆԱՅՎԱԾ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱՅԻ ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Վերանայված Եվրոպական սոցիալական խարտիայի գործունեության բնույթը պաշտպանված անձանց նկատմամբ

1. Առանց վնասելու 12-րդ հողվածի 4-րդ կետը և 13-րդ հողվածի 4-րդ կետը, 1-ինից 17-րդ և 20-ից 31-րդ հողվածներում ը են միայն շահագրգիռ Կողմի տարածքում օրինականորեն բնակվող կամ կանոնավորապես աշխատող մյուս Կողմի քաղաքացիները՝ համաձայն այն ըմբռնման, որ այս հողվածները պետք է մեկնաբանվեն 18-րդ և 19-րդ հողվածների դրույ Նման մեկնաբանությունը չի վնասի ցանկացած Կողմի կողմից նույնանման հնարավորությունները այլ անձանց վրա տալ
2. Յուրաքանչյուր Կողմ, «Փախստականների կարգավիճակի վերաբերյալ» 1951 թվականի հուլիսի 28-ին Ժնևում ստորագ հունվարի 31-ի Արձանագրության համաձայն, իր տարածքում օրինականորեն բնակվող փախստականներին կտրամադրի հն վերաբերմունք և բոլոր դեպքերում ոչ պակաս բարենպաստ, քան սույն Կոնվենցիայի և այդ փախստականների նկատմամբ կի միջազգային փաստաթղթի համաձայն Կողմի ստանձնած պարտավորություններով նախատեսված վերաբերմունքն է:
3. Յուրաքանչյուր Կողմ, 1954 թվականի սեպտեմբերի 28-ին Նյու Յորքում ստորագրված «Քաղաքացիություն չունեցող և Կոնվենցիայի համաձայն, իր տարածքում օրինականորեն բնակվող քաղաքացիություն չունեցող անձանց կտրամադրի հնար վերաբերմունք և բոլոր դեպքերում ոչ պակաս բարենպաստ, քան նշված փաստաթղթի և քաղաքացիություն չունեցող այդ ան ցանկացած այլ գործող միջազգային փաստաթղթի համաձայն Կողմի ստանձնած պարտավորություններով նախատեսված վլ

ՄԱՍ 1, կետ 18 և ՄԱՍ 2, հողված 18, կետ 1

Հասկացվում է, որ սույն դրույթները չեն վերաբերում Կողմերի տարածքներ մուտք գործելու հարցին և չեն վնասում 1955 թ Փարիզում ստորագրված՝ Հաստատման մասին Եվրոպական կոնվենցիայի դրույթներին:

Մ Ա Ս 2

Հողված 1, կետ 2

Սույն կետը չպետք է մեկնաբանվի որևէ միությանը արգելող կամ թույլատրող անվտանգության վերաբերյալ դրույթի կա

Հողված 2, կետ 6

- Կողմերը կարող են ապահովել, որ սույն դրույթը չկիրառվի՝
- ա) այն աշխատողների նկատմամբ, որոնք աշխատում են պայմանագրով կամ աշխատանքային հարաբերության մեջ են ընդհանուր ժամկետով և/կամ 8 ժամը չգերազանցող աշխատանքային շաբաթով,
  - բ) այն դեպքում, երբ պայմանագիրը կամ աշխատանքային հարաբերությունը պատահական և/կամ հատուկ բնույթ են կր դրա չկիրառումը հիմնավորված է օբյեկտիվ նկատառումներով:

Հոդված 3, կետ 4

Հասկացվում է, որ սույն դրույթի նպատակների համար այս ծառայությունների գործառնությունները, կազմակերպումը և գործ սահմանվեն ազգային օրենքներով կամ կանոնակարգերով, կոլեկտիվ համաձայնագրերով կամ ազգային պայմաններին համա

Հոդված 4, կետ 4

Սույն դրույթը պետք է հասկացվի որպես ցանկացած լուրջ օրինազանցության համար աշխատանքից անմիջապես ազատ

Հոդված 4, կետ 5

Հասկացվում է, որ Կողմը կարող է տալ սույն կետով պահանջվող պարտավորություն, եթե աշխատողների բացարձակ մի աշխատավարձի պահումներից՝ օրենքով կամ կոլեկտիվ համաձայնագրերով կամ արբիտրաժի որոշումներով, բացառությամբ վերաբերում:

Հոդված 6, կետ 4

Հասկացվում է, որ յուրաքանչյուր Կողմ իր շահագրգռվածության շրջանակում կարող է կարգավորել օրենքով գործադուլը որ այդ նույն օրենքով հետագայում այդ իրավունքի ցանկացած սահմանափակում կարող է արդարացվել է հոդվածի դրույթն

Հոդված 7, կետ 2

Սույն դրույթը չի խանգարում Կողմերին իրենց օրենսդրության մեջ ամրագրել, որ սահմանված նվազագույն տարիքի չհաս աշխատել այնքան, որքան անհրաժեշտ է նրանց մասնագիտական ուսման համար, եթե այդ աշխատանքը կատարվում է իր պայմանների համաձայն, և միջոցներ են ձեռք առնվում այս երիտասարդների առողջությունը և անվտանգությունը պաշտպա

Հոդված 7, կետ 8

Հասկացվում է, որ Կողմը կարող է սույն կետով պահանջվող պարտավորություն տալ, եթե նա կատարի պարտավորությու կարգով ապահովելով, որ տասնութ տարեկանից ցածր երիտասարդների բացարձակ մեծամասնությունը չի աշխատի գիշերա

Հոդված 8, կետ 2

Սույն դրույթը չպետք է մեկնաբանվի որպես բացարձակ արգելք դնող: Բացառություններ կարող են կատարվել, օրինակ, ա) եթե աշխատող կինը այնպիսի վատ վարքագիծ է դրսևորել, որն արդարացնում է աշխատանքային հարաբերության ի բ) եթե համապատասխան պարտավորությունը դադարում է գործելուց, գ) եթե աշխատանքային պայմանագրով ամրագրված ժամկետը լրացել է:

Հոդված 12, կետ 4

Սույն կետի նախաբանում մեջ բերված «և նման համաձայնագրերում նշված պայմանների համաձայն» բառերը նշանակ կապակցությամբ, որոնք տրվում են որևէ ապահովագրական վճարումից առանձին, ցանկացած Կողմ կարող է պահանջել նկ ժամանակաշրջանի ավարտում նախքան մյուս Կողմերի քաղաքացիներին վերոնշյալ նպաստների տրամադրումը:

Հոդված 13, կետ 4

Սոցիալական և բժշկական աջակցության եվրոպական կոնվենցիայի Կողմեր չհանդիսացող կառավարությունները կարու կետի առումով՝ պայմանով, որ նրանք մյուս Կողմերի քաղաքացիներին կտրամադրեն նշված Կոնվենցիայի դրույթներին համ

Հոդված 16

Հասկացվում է, որ սույն դրույթով նախատեսված պաշտպանությունը վերաբերում է մեկ ծնող ունեցող ընտանիքներին:

Հոդված 17

Հասկացվում է, որ սույն դրույթը վերաբերում է 18 տարեկանից ցածր բոլոր անձանց, եթե միայն երեխաների նկատմամբ մեծամասնությունը ձեռք է բերում չափահասություն ավելի վաղ՝ առանց ունենալու սույն Խարտիայի հատուկ այլ դրույթի հոդվածը:

Սույն դրույթը չի ներառում որևէ պարտավորություն՝ ապահովելու պարտադիր կրթությամբ մինչև վերոնշյալ տարիքը:

Հոդված 19, կետ 6

Սույն դրույթի կիրառման նպատակով «օտարերկրյա աշխատողի ընտանիք» տերմինը նշանակում է՝ առնվազն աշխատու էրեխաները՝ այնքան ժամանակ, որքան վերջիններս ընդունող պետության կողմից համարվում են անչափահաս և գտնվում է տակ:

Հոդված 20

1. Հասկացվում է, որ սոցիալական ապահովության հարցերը, ինչպես նաև գործազրկության, ծերության, ընտանիքը կերս վերաբերող այլ դրույթները կարող են բացառվել սույն հոդվածի գործունեության ոլորտում:

2. Կանանց պաշտպանությանը վերաբերող դրույթները, հատկապես հղիությանը, ծննդաբերությանը և հետծննդաբերակ չպետք է համարվեն խտրական, ինչպես նշված է սույն հոդվածում:

3. Սույն հոդվածը չպետք է խոչընդոտի հատուկ միջոցների ընդունմանը, որոնք ուղղված են de facto անհավասարությունն

4. Մասնագիտական գործունեությունները, որոնք իրենց բնույթի կամ համատեքստի, որի շրջանակներում դրանք իրական վստահվել միայն որևէ կոնկրետ սեռի անձանց, կարող են բացառվել սույն հոդվածի կամ նրա որոշ դրույթների գործունեությս մեկնաբանվի այնպես, որը Կողմերից պահանջի օրենքներում կամ կանոնակարգերում ամրագրել այն աշխատանքների ցանկը համատեքստի, որի շրջանակներում դրանք իրականացվում են, պատճառով կարող են վերապահվել որևէ կոնկրետ սեռի անձ

Հոդվածներ 21 և 22

1. Սույն հոդվածների կիրառման նպատակով «աշխատողների ներկայացուցիչներ» տերմինը նշանակում է՝ անձինք, որոն ազգային օրենսդրությամբ կամ գործնականորեն:

2. Ի լրումն օրենքների և կանոնակարգերի՝ «ազգային օրենսդրություն և պրակտիկա» տերմինները ներառում են, կախվա համաձայնագրեր, գործատուների և աշխատողների ներկայացուցիչների միջև այլ համաձայնագրեր, սովորույթներ և նախաղ

3. Սույն հոդվածների կիրառման նպատակով «ձեռնարկություն» տերմինը հասկացվում է որպես նյութական և ոչ նյութալ հավաքածու՝ իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող կամ չունեցող, որը ձևավորվել է ֆինանսական շահույթի նպատո ծառայություններ մատուցելու համար և կարող է որոշել իր շուկայական քաղաքականությունը:

4. Հասկացվում է, որ կրոնական համայնքները և նրանց հաստատությունները կարող են բացառվել սույն հոդվածների կիլ հաստատությունները, 3-րդ կետի համաձայն, հանդիսանում են «ձեռնարկություններ»: Ազգային օրենսդրությամբ պաշտպան ոգեշնչված կամ որոշակի բարոյական գաղափարներով առաջնորդվող գործունեություններ ծավալող հաստատությունները կ կիրառման ոլորտում այնքանով, որքանով անհրաժեշտ է ձեռնարկության ուղղվածությունը պաշտպանելու համար:

5. Հասկացվում է, որ եթե որևէ պետությունում սույն հոդվածներում շարադրված իրավունքները կիրառվում են ձեռնարկո հաստատություններում, ապա շահագրգիռ Կողմը համարվում է սույն դրույթներից բխող պարտավորությունները իրականա

6. Կողմերը կարող են սույն հոդվածների կիրառման ոլորտում բացառել ազգային օրենսդրությամբ կամ գործնականորեն պակաս աշխատողներ ունեցող ձեռնարկությունները:

Հոդված 22

1. Սույն դրույթը չի վնասում ոչ աշխատատեղերի համար առողջապահական և անվտանգության կանոնակարգերի ընդո լիագործությունները և պարտավորությունները, ոչ էլ դրանց կիրառումը մոնիտորինգի ենթարկող մարմինների լիագործությունն

2. «Սոցիալական և սոցիալ-մշակութային ծառայություններ և մեխանիզմներ» տերմինները հասկացվում են որպես որոշ ձ աշխատողներին տրամադրվող սոցիալական և/կամ մշակութային մեխանիզմներ, որպիսիք են՝ աջակցություն բարեկեցությս մայրերի սենյակներ, գրադարաններ, երեխաների արձակուրդային ճամբարներ և այլն:

Հոդված 23, կետ 1

Սույն կետի կիրառման նպատակով «հնարավորին չափ երկար» տերմինը վերաբերում է տարեց անձանց ֆիզիկական, հո կարողություններին:

Հոդված 24

1. Հասկացվում է, որ սույն հոդվածի նպատակների համար «աշխատանքի դադարեցում» և «դադարեցված» տերմինները դադարեցում գործատուի նախաձեռնությամբ:

2. Հասկացվում է, որ սույն հոդվածը վերաբերում է բոլոր աշխատողներին՝ պայմանով, որ ցանկացած Կողմ կարող է բա դրա մի մասից աշխատող անձանց հետևյալ կատեգորիաները՝

- ա) որոշակի ժամանակաշրջանի կամ որոշակի առաջադրանքի համար աշխատանքային պայմանագրով աշխատողներ,
- բ) աշխատանքային փորձաշրջան կամ որակավորման շրջան անցնող աշխատողներ՝ պայմանով, որ որոշված է նախա
- գ) կարճ ժամանակաշրջանի համար պատահական հիմքով վարձված աշխատողներ:

3. Սույն հոդվածի նպատակով, մասնավորապես, ներքոհիշյալ հանգամանքները հիմնավորված պատճառներ չեն հանդիս համար՝

- ա) արհեստակցական միությանը անդամակցությունը կամ մասնակցությունը միության գործունեություններին աշխատա գործատուի համաձայնությամբ, աշխատանքային ժամերի ընթացքում,
- բ) գրասենյակ (աշխատատեղ) փնտրելը՝ գործելով որպես աշխատողի ներկայացուցիչ,
- գ) բողոք ներկայացնելը կամ գործատուի դեմ ուղղված վարույթներում մասնակցությունը՝ օրենքների կամ կանոնակարգի իրավասու վարչական մարմիններին օգնության խնդրանքով դիմելը,
- դ) ռասան, մաշկը, սեռը, ընտանեկան կարգավիճակը, ընտանեկան պարտականությունները, հղիությունը, կրոնը, քաղաք սոցիալական ծագումը,
- ե) մայրության կամ երեխայի խնամքի համար արձակուրդը,
- զ) աշխատանքից ժամանակավոր բացակայությունը հիվանդության կամ վնասվածքի պատճառով:

4. Հասկացվում է, որ առանց հիմնավորված պատճառների աշխատանքի դադարեցման դեպքում փոխհատուցումը կամ փոխհատուցումը պետք է որոշվի ազգային օրենքներով կամ կանոնակարգերով, կոլեկտիվ համաձայնագրերով կամ, ազգային միջոցներով:

Հոդված 25

1. Հասկացվում է, որ իրավասու ազգային մարմինը կարող է հարկերից ազատման ճանապարհով և գործատուների ու աշ կազմակերպությունների հետ խորհրդակցելուց հետո որոշակի կատեգորիաների աշխատողների զրկել սույն դրույթով նախա աշխատանքային հարաբերության յուրահատուկ բնույթի պատճառով:

2. Հասկացվում է, որ «անվճարունակություն» տերմինը պետք է սահմանվի ազգային օրենսդրությամբ և պրակտիկայով:

3. Սույն դրույթով նախատեսված աշխատողների հայցերը առնվազն պետք է ներառեն՝

- ա) աշխատողների հայցերը՝ ընդունված ժամանակաշրջանին վերաբերող աշխատավարձերի համար, որը չպետք է երեք կարգով, և ութ շաբաթից ոչ պակաս՝ երաշխավորված կարգով, նախքան անվճարունակությունը կամ աշխատանքի դադարե ցումը
- բ) աշխատողների հայցերը արձակուրդային վճարի համար՝ որպես այն տարվա ընթացքում կատարված աշխատանքի ս անվճարունակությունը կամ աշխատանքի դադարեցումը,
- գ) աշխատողների հայցերը՝ ընդունված ժամանակաշրջանին վերաբերող վճարման բացակայության այլ տեսակների առ՝ համար, որը չպետք է երեք ամսից պակաս լինի՝ արտոնյալ կարգով, և ութ շաբաթից ոչ պակաս՝ երաշխավորված կարգով, և աշխատանքի դադարեցումը:

4. Ազգային օրենքները կամ կանոնակարգերը կարող են սահմանափակել աշխատողների հայցերը նշանակված գումարի սոցիալական մակարդակով ընդունելի լինի:

Հոդված 26

Հասկացվում է, որ սույն հոդվածը չի պահանջում օրենսդրության կիրառում Կողմերի կողմից:

Հասկացվում է, որ 2-րդ կետը չի վերաբերում սեռական հետապնդմանը:

Հոդված 27

Հասկացվում է, որ սույն հոդվածը կիրառվում է ընտանեկան պարտավորություններ ունեցող իգական և արական աշխատ սակ գտնվող երեխաների կապակցությամբ, ինչպես նաև ակնհայտորեն նրանց խնամքը կամ աջակցության կարիքն ունեցող անդամների կապակցությամբ, եթե նման պարտականությունները սահմանափակում են նրանց հնարավորությունները տնտես նախապատրաստման, մասնակցության կամ առաջխաղացման համար: «Խնամքի տակ գտնվող երեխաներ» և «ակնհայտորժ աջակցության կարիքը ունեցող՝ նրանց անմիջական ընտանիքի այլ անդամներ» տերմինները նշանակում են՝ անձինք, որոնք, համապատասխան Կողմի ազգային օրենսդրությամբ:

Հոդվածներ 28 և 29

Սույն հոդվածի կիրառման նպատակով «աշխատողների ներկայացուցիչներ» տերմինը նշանակում է՝ անձինք, որոնք որս ազգային օրենսդրությամբ կամ պրակտիկայով:

Հասկացվում է, որ Խարտիան պարունակում է միջազգային բնույթի իրավական պարտավորություններ, որոնց կիրառումը փաստաթղթի 4-րդ Սատով նախատեսված վերահսկողությանը:

Հողված Ա, կետ 1

Հասկացվում է, որ համարակալված կետերը կարող են ընդգրկել հողվածներ՝ կազմված միայն մեկ կետից:

Հողված Բ, կետ 2

Բ հողվածի 2-րդ կետի նպատակով Վերանայված խարտիայի դրույթները համապատասխանում են նույն հողվածի կամ և դրույթներին, բացառությամբ՝

- ա) Վերանայված խարտիայի 3-րդ հողվածի 2-րդ կետի, որը համապատասխանում է Խարտիայի 3-րդ հողվածի 1-ին և 3-րդ կետերին:
- բ) Վերանայված խարտիայի 3-րդ հողվածի 3-րդ կետի, որը համապատասխանում է Խարտիայի 3-րդ հողվածի 2-րդ և 3-րդ կետերին:
- գ) Վերանայված խարտիայի 10-րդ հողվածի 5-րդ կետի, որը համապատասխանում է Խարտիայի 10-րդ հողվածի 4-րդ կետին:
- դ) Վերանայված խարտիայի 17-րդ հողվածի 1-ին կետի, որը համապատասխանում է Խարտիայի 17-րդ հողվածին:

ՄԱՍ 5

Հողված Ե.

Օբյեկտիվ և բանականորեն արդարացման վրա հիմնված տարբերակված վերաբերմունքը չպետք է համարվի խտրական:

Հողված Զ.

«Պատերազմի կամ հասարակական այլ ճգնաժամերի ժամանակ» տերմինները պետք է հասկացվեն նաև որպես պատերազմ:

Հողված Թ.

Հասկացվում է, որ 21-րդ և 22-րդ հողվածների՝ հավելվածի համաձայն բացառված աշխատողները հաշվի չեն առնվում հիմնական հաստատման ժամանակ:

Հողված Ժ.

«Փոփոխություն» տերմինը պետք է տարածվի Խարտիայի նոր հողվածների լրացման վրա:

*Համաձայն Խարտիայի 3-րդ Մասի Ա հողվածի 1-ին կետի բ/ և գ/ ենթակետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության կապված լինել Խարտիայի 1, 5, 6, 7, 8, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 27 և 28 հողվածներով, ինչպես նաև հետևյալ կետերով՝

- 2-րդ հողվածի 1, 2, 3, 4, 5-րդ և 6-րդ կետերով,*
- 3-րդ հողվածի 1-ին կետով,*
- 4-րդ հողվածի 2, 3, 4-րդ և 5-րդ կետերով,*
- 12-րդ հողվածի 1-ին և 3-րդ կետերով,*
- 13-րդ հողվածի 1-ին և 2-րդ կետերով,*
- 14-րդ հողվածի 2-րդ կետով,*
- 15-րդ հողվածի 2-րդ և 3-րդ կետերով:*

**Խարտիան Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2004 թվականի մարտի 1-ից: